

М. Л. ДОЛИНСЬКА*

НОВЕ ВИДАННЯ ПРО РУКОПИСНІ КАРТИ

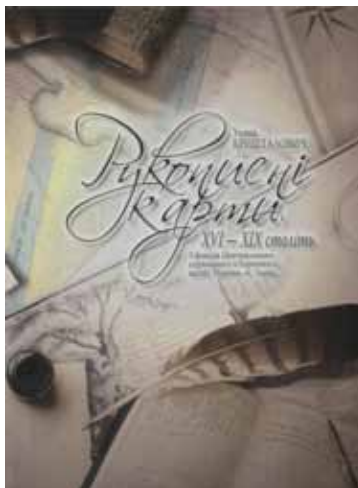
Кришталович У. Рукописні карти XVI–XIX століть : з фондів Центрального державного історичного архіву, м. Львів / Уляна Кришталович. – К. : Картографія, 2011. – 216 с. : іл.

Історія картографії поряд і у взаємозв'язку з історичною картографією є важливою спеціальною історичною дисципліною. За допомогою методів історичної картографії при дослідженні історичних географічних карт або планів можна отримати і проаналізувати інформацію про способи планування міст, розташування окремих споруд та їхніх ділянок щодо місцевості, мережі транспортних зв'язків, водних систем. Крім того, деколи історичні карти дозволяють визначити матеріал споруди, її конфігурацію у плані, планування саду чи парку і т. ін. Застосування ретроспективного методу за умови порівняння проаналізованих історичних карт із давніми писемними документами дає змогу створювати гіпотетичні схеми міст на історичні зрізи, для яких відсутні картографічні джерела. Таким чином, без даних історичної топографії немислимі студії просторової історії, історичної урбаністики, вона є підґрунтям для соціотопографії.

Але очевидно, що всі ці дослідження можуть застосуватися тільки за умови відповідної джерельної бази. Саме такою, вже опрацьованою і з науковим апаратом, для історика України ранньомодерного часу може стати студія Уляни Кришталович, яка охоплює чималу частину рукописних карт XVI–XIX ст., що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові.

Монографія складається зі вступу, чотирьох розділів, має іменний та географічний покажчики. У вступі опрацьовано історію виникнення рукописних карт, їхня взаємопов'язаність із тогочасними адміністративними і судовими актами.

Основний зміст книги логічно побудований відповідно до тематично-хронологічного принципу. Перший розділ присвячений найстарішим рукописним картам Галичини, на яких відображали терени староств, ключів сіл, королівських, церковних, монастирських і приватних маєтків. Найстаріша запропонована мапка (а радше – умовна

* Долинська Мар'яна Львівна – доктор історичних наук, професор кафедри класичних візантійських та середньовічних студій Українського католицького університету.

схема) цього типу датується серединою XVI ст., а найпізніша – 1834 р. Оскільки практично всі карти були додатками-ілюстраціями до актів розмежування земель різної юрисдикції між собою, вони є цінним джерелом для вивчення територіальної історії на мезорівні, уточнення даних щодо адміністративного поділу. Наприклад, карта 1787 р., на якій показано частину західної межі Галицького передмістя Львова з колишніми міськими селами Скнилівком, Кульпарковом, Білогошою та селами іншої юрисдикції Скниловом та Зимновідкою, дозволяє внести уточнення щодо приналежності теренів до складу міської юрисдикції магдебурзького періоду Львова, оскільки документ початку XVII ст. стверджує, що на болотистій ділянці не вдалося детально встановити розмежувальну лінію*.

Другий розділ монографії називається “Карти лісів”. Як і мапи попереднього розділу, карти лісів створювалися переважно на замовлення власника цих угідь для встановлення терену і власності та визначення меж лісу, який міг поділитися між різними маєтками. Тому на мапах позначені також поселення, ріки, дороги та ін. Для цього типу картографічних документів характерна напівпейзажна форма зображення, деколи можна визначити породи дерев, зокрема хвойний ліс чи листяний.

У невеликому за обсягом третьому розділі “Карти річок” максимально широко проаналізовано історію гідрографічного картографування Галичини спочатку в Речі Посполитій, а пізніше в Австрійській державі. Річки і потоки переважно не входили до території нерухомої власності, оскільки виконували розмежувальну функцію. Їхнє загосподарювання на державному рівні розпочалося тільки під кінець існування Польської держави і досить інтенсивно продовжувалося за Австрійських часів. Мапи охоплюють невеличкі відрізки рік, але на них добре відображено орогідрографічну систему (протяжність, характер русла).

Четвертий розділ присвячений демаркаційним картам перелому XVIII–XIX ст., які можуть бути корисними для вивчення політичної історії цього періоду, особливо на мікрорівні.

Практично на всіх картах нанесені назви населених пунктів і значної кількості угідь. Вивчення цих написів збагатить загальну базу мікротопонімів і повинно прислужитися розвитку топоніміки як спеціальної історичної дисципліни. Високоякісні ілюстрації справляють загальне позитивне враження від монографії та сприяють повноцінному використанню опублікованих і карт як джерел інформації для історичних студій. І на завершення хочеться побажати авторові успіхів і сподіватися на продовження студії, котра охопила б неопубліковану частину рукописних карт, які зберігаються у Львові, а також ті мапи, що розпорошені по різних архівних та музейних збірках Європи.

* Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 52, оп. 2, спр. 702, арк. 5.